

SPOMIENKA

Päťdesiate výročie úmrtia Antona Petrovského-Šichmana

S menom Antona Petrovského-Šichmana sa spájajú počiatky Považského múzea v Žiline a vznik systematickej archeologickej činnosti v Žilinskej kotline. Dňa 5. mája 2017 si pripomenieme päťdesiate výročie jeho úmrtia.

Anton Petrovský-Šichman sa narodil 7. júla 1919 v Žiline ako syn obuvníka. Po štúdiu na Reálnom gymnáziu v Žiline študoval na Pedagogickej akadémii a po ukončení vysokoškolského štúdia počas rokov 1938–1942 pôsobil ako učiteľ na základných školách v Ďurčinej, Fačkove a Bánovej. V roku 1943 sa opäť vrátil do školy ako poslucháč, keď nastúpil na Filozofickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave, kde študoval archeológiu a jazykovedu. V roku 1949 získal titul PhDr. Následne, v roku 1950 začal pôsobiť ako externý pracovník vtedajšieho Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení. V tejto pozícii zotrval až do roku

1957. Svoje pôsobisko však zanechal, aby mohol nastúpiť do Krajského múzea v Žiline, kde sa stal jedným z prvých odborných pracovníkov (*Považské múzeum 2012*, 89). Na tomto poste pôsobil až do svojej predčasnej smrti dňa 5. mája 1967. Zomrel vo veku nedožitých 48 rokov.

Ako zamestnanec múzea väčšinu svojho pracovného času trávil v teréne. Nadviazal na činnosť svojho učiteľa, Vojtecha Budinského-Kričku, ktorý v tridsiatych rokoch 20. stor. intenzívne skúmal severné Slovensko a ktorý sa neskôr zúčastňoval niektorých Šichmanových výskumov ako konzultant.

Počas svojho pôsobenia na poste archeológa objavil okolo 700 archeologických lokalít z rôznych dejinných období. Formou prednášok sa snažil vzbudiť záujem o históriu u žiakov základných a stredných škôl. Dokonca zriadil krúžok pre

mladých nadšencov, ktorých potom vodil so sebou do terénu ako výpomoc. V tejto súvislosti nemožno opomenúť Ondreja Šeda, ktorý sa ako jediný spomedzi členov archeologického krúžku stal profesionálnym archeológom. Ak hovoríme o ľuďoch, ktorými bol Petrovský-Šichman v čase pôsobenia v Považskom múzeu obklopený, je nevyhnutné spomenúť i Gabriela Povalu, pôvodom kňaza, z politického hľadiska s pohnutým osudom¹, ktorý v istom období svojho života pôsobil v Považskom múzeu ako pomocný „technik“, a ktorý svojim pragmatickým zmyslaním držal občas vzletné predstavy Petrovského-Šichmana pri zemi (*Moravčík 1998, 42*).

Okrem stoviek terénnych prieskumov Anton Petrovský-Šichman vykonal niekoľko archeologických výskumov v oblasti bývalého Žilinského kraja, keď do jeho územia spadali i okresy Považská Bystrica a Púchov. Okrem aktivít, ktoré v súčasnosti poznáme pod pojmom „výskumy na vedecké a dokumentačné účely“ vykonával obhliadky, v prípade potreby výskumy všetkých výkopových a stavebných prác v oblasti pôsobnosti Považského múzea. Hoci inklinoval najmä k obdobiu včasnostredovekého osídlenia, ako muzeálny archeológ si nemohol dovoliť venovať sa výlučne tomuto obdobiu, práve naopak, výskumy vykonával bez rozdielu všade tam, kde to bolo potrebné, resp. prínosné.

Spomedzi aktivít na lokalitách lužickej kultúry možno medzi jeho najdôležitejšie výskumy zaradiť pohrebiská v Jasenici-Chmelínci, Kotešovej-Nivách, Sedmerovci-Nive a v Gbeľanoch.² V Divinke v polohe Ohrádza skúmal sídlisko púchovskej kultúry. Odkrytý sídliskový horizont považoval za viacpriestorový obytný dom a tento svoj záver neskôr aj publikoval (*Petrovský-Šichman 1966*). V Mestečku na Skale výskumom doložil hradisko púchovskej kultúry³ a do tohto obdobia bolo datované aj v tom čase prvé na Slovensku doložené obetisko v Prosnom, ktoré skúmal na sklonku života s J. Moravčíkom, vtedy študentom štvrtého ročníka Filozofickej fakulty UK v Bratislave. V Ilave zas preskúmal žiarový hrob s keramikou z doby rímskej. V roku 1957

v Považskej Bystrici v polohe Dedovec objavil slovanské sídlisko. Výskum slovanského sídliska si zopakoval aj o tri roky neskôr v Prečine-Humeniciach a nakoniec v Ivančinej v polohe Kratiny skúmal slovanské sídlisko v roku 1964.⁴ V roku 1966 realizoval archeologický výskum na dnešnom Mariánskom námestí v Žiline v priestore plánovanej mestskej fontány, kde, ako to potvrdil opätovný výskum J. Moravčíka v roku 1995, objavil vrcholnostredoveký sídliskový objekt so zrubovou konštrukciou a drevenou podlahou zo 14.–15. stor. (*Moravčík 1970, 21; 2007, 18*).

Významnou kapitolou Šichmanových terénnych výskumov boli slovanské mohylníky. V roku 1956 vykonal z jeho podnetu⁵ výskum slovanských mohýl v Žiline Hôrkach a Bitarovej V. Budinský-Krička. V troch etapách (1958, 1959 a 1961) potom na výskum v Bitarovej v polohe Kopence nadviazal aj Petrovský-Šichman preskúmaním jedenástich, z celkového počtu 30 rozpoznaných mohýl, ktoré boli súčasťou mohylníka s rozlohou približne 200 x 70 m.⁶ Výskum potvrdil birituálne pochovávanie na tomto pohrebisku, napriek tomu, že kostrové pozostatky sa vplyvom tamojšej kyslej pôdy takmer nezachovali; jej pôsobenie sa výrazne prejavilo aj na stave železných hrobových prídavkov. Až v ôsmich mohylách objavil A. Petrovský-Šichman vnútornú úpravu mohylových hrobov vo forme pravouhlých drevených konštrukcií. Mohyly v Bitarovej tak boli prvé na Slovensku, kde bol tento spôsob pochovávania vo včasnom stredoveku doložený a A. Petrovský-Šichman bol prvým archeológom, ktorý vyslovil predpoklad, že ide o akýsi „dom mŕtveho“. Tento svoj dohad prezentoval už počas komisie na archeologickom výskume na mohylníku v Bitarovej, kde sa však nestretol s podporou a niektorí účastníci dokonca vyjadrili názor, že skúmaná plocha nie je mohylou, ale sídliskovým objektom (*Moravčík 1998, 26*). V roku 1970 mu bol *post mortem* publikovaný príspevok v ktorom opätovne prezentoval toto presvedčenie slovami: „*Ide asi o symbolické napodobenie hrovej komory, ktorej pôdorys znázorňoval izbu.*“ (*Petrovský-Šichman 1970, 202*).

¹ http://knihy.dominikani.sk/k/hlavna_biblio?pcmeno=povalagabrielsj&par=3 [5-12-2016].

² Dokumentácia z výskumov je uložená v Považskom múzeu v Žiline.

³ Nálezová správa vypracovaná G. Povalom je uložená v Považskom múzeu v Žiline.

⁴ Ako pozn. 2.

⁵ Tak to V. Budinský-Krička uvádza v liste zo dňa 8. augusta 1946 adresovanom Povereníctvu školstva a osvetu v Bratislave. Kópia listu je uložená v Považskom múzeu v Žiline.

⁶ Informácie z nálezovej správy uložené v Považskom múzeu v Žiline.

V roku 1960 skúmal Petrovský-Šichman ďalšie mohyly: tri vo Visolajoch v polohe Cesciny a dve v Krásne nad Kysucou⁷, v roku 1962 dve mohyly v Bohuniciach, jednu v Sverepci a dve na mohylníku v Bánovej, kde v prípade mohyly 1 znovu objavil podobnú drevenú konštrukciu ako v Bitarovej (Slaná 2013, 40). V súčasnosti je už táto jeho teória o príbýtku mŕtveho vedeckou obcou plne akceptovaná a prijímaná.

S drobným neúspechom pri výskume mohýl sa stretol v Žiline, v polohe Chrasť, kde ešte ako poslucháč FF UK objavil tri mohyly o ktorých informoval aj V. Budinského-Kričku. Spoločne predpokladali, že by mohlo ísť o „staroslovanský pohreb na zvyškoch staršieho osídlenia“⁸ a v snahe overiť tento dohad, podujal sa A. Petrovský-Šichman na realizáciu zisťovacieho výskumu, no nezistil žiaden pohreb, iba úlomky tehloviny, zopár čriepkov a uhlíkov. O rozpačitých výsledkoch výskumu informoval aj prof. Budinského-Kričku prostredníctvom listu, ktorý ukončil kajúcny ospravedlnením svojich nenaplnených očakávaní so slovami: „... Ináč veľmi ľutujem, že Ste neboli celkom uspokojení, skoro si zazlievam, že som si Vás na Chrasť dovolil upozorniť a ukrátiť Vás o čas, ktorý ste mohli venovať zaujímavejšiemu objektu. S úplnou úctou Vám oddaný A. J. Petrovský-Šichman“⁹.

Korešpondencia Petrovského-Šichmana adresovaná V. Budinskému-Kričkovi, ktorá je súčasťou niektorých zložiek z dokumentácií ním vykonaných výskumov, odzrkadľuje jeho hlbokú úctu k učiteľovi, ktorého najmä v počiatočných jeho pôsobenia v odbore často prosil o radu či názor, a zároveň je odrazom jeho profesionálnej oddanosti a zodpovednosti.

Anton Petrovský-Šichman väčšinu svojho pracovného času trávil v teréne. K lokalitám cestoval jediným služobným dopravným prostriedkom, ktorý v tom čase malo Považské múzeum k dispozícii – motorkou. Tá sa čoskoro stala jeho poznávacím znakom a vďaka nej si na neho pamätníci spomínajú dodnes. Napriek pracovnej vyťažnosti v teréne sa snažil svoje poznatky nadobudnuté počas prieskumov a výskumov aj šíriť. Vydal niekoľko odborných článkov v rôznych periodikách, no za najzásadnejšie sú považované najmä jeho príspevky „Slovanské

osídlenie severného Slovenska“ a „Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej“, ktoré vyšli vo Vlastivednom zborníku Považia 6 a 7 (Petrovský-Šichman 1964; 1965). Tieto dva rozsiahle články majú i v súčasnosti svoju váhu a pre archeológiu severozápadného Slovenska a štúdium archeologických materiálov z územia horného Považia sú zásadnými dielami, ktoré nemožno opomenúť. V príspevku „Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej“ podal zoznam 324 archeologických lokalít na území niekdajšieho Žilinského kraja, ktoré v tom čase poznal. Mnohé objavil sám alebo bol na ne upozornený, väčšinu lokalít osobne navštívil.

Vzhľadom na svoje jazykovedné vzdelanie sa často pokúšal o vysvetlenie pôvodu názvov obcí, polôh či honov a tieto svoje teórie aj publikoval, za čo si však v tomto smere od vedeckej obce vyslúžil skôr úsmev ako uznanie.

Množstvo archeologických výskumov, ktoré stihol ako zamestnanec Považského múzea v Žiline vykonať, bol na tú dobu nadštandardný. Udivujúci charakter má taktiež mimoriadne podrobná dokumentácia z ním vedených archeologických výskumov, ktorá sa v múzeu zachovala. Vyťaženosť v teréne sa však do značnej miery odrazila na muzeálnej činnosti, ktorej sa nestíhal venovať v takom rozmere, aký by bol pre vznikajúcu archeologickú zbierku potrebný. V čase jeho smrti bolo v evidencnej knihe archeologickej zbierky zaevidovaných iba 47 položiek¹⁰ a desiatky drevených debničiek plných nálezov zostalo nespracovaných. Ešte aj v súčasnosti, pol storočia po jeho smrti sa v depozitári archeológie v Považskom múzeu v Žiline nachádzajú stovky neevidovaných nálezov z rôznych archeologických lokalít bývalého Žilinského kraja. Viaceré z nich boli v posledných rokoch spracované študentmi do diplomových prác pričom niektoré práce sa zaoberali samostatnými lokalitami (Dedovec, Ivančina-Kratiny, Jasenica-Chmelínek, Kotešová-Nivy), iné zas mikroregionálnym, resp. regionálnym osídlením v rôznych dejinných fázach. Mnohé ďalšie na svoje spracovanie stále čakajú.

Anton Petrovský-Šichman je významnou osobnosťou slovenskej archeológie. Patrí k tej generácii archeológov, ktorá položila základy

⁷ Ich existenciu sa však nepodarilo doložiť (Šedo 1981, 283).

⁸ List A. Petrovského-Šichmana zo dňa 21. júla 1946 adresovaný V. Budinskému-Kričkovi. Kópia listu je uložená v Považskom múzeu v Žiline.

⁹ Ako pozn. 2.

¹⁰ Pre porovnanie, v súčasnosti je evidovaných 14 031 položiek.

tejto vednej disciplíny. Jeho práca započatá tak povediac na „zelenej lúke“ má obrovský význam najmä v oblasti Žilinskej kotliny, kde sa zásadne zaslúžil o poznanie regiónu, a to až v takej miere, že v päťdesiatych rokoch patril severozápad krajiny k najlepšie preskúmaným územiám na Slovensku.

LITERATÚRA

- Moravčík 1970* – J. Moravčík: Najnovšie archeologické nálezy v okrese Žilina. *Vlast. Zbor. Považia* 10, 1970, 5–26.
- Moravčík 1998* – J. Moravčík: Anton Petrovský-Šichman. Žilina 1998.
- Moravčík 2007* – J. Moravčík: Výpoveď archeologických nálezov o histórii Žiliny. In: M. Mrva/M. Dudáš: Žilinský región v dejinách Slovenska. Žilina 2007, 15–27.
- Petrovský-Šichman 1964* – A. Petrovský-Šichman: Slovanské osídlenie severného Slovenska. *Vlast. Zbor. Považia* 6, 1964, 50–106.
- Petrovský-Šichman 1965* – A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. *Vlast. Zbor. Považia* 7, 1965, 53–129.
- Petrovský-Šichman 1966* – A. Petrovský-Šichman: Výskum sídliska z doby rímskej Ohrádza v Divinke pri Žiline. *Vlast. Zbor. Považia* 8, 1966, 7–25.
- Petrovský-Šichman 1970* – A. Petrovský-Šichman: Výskum slovanských mohylníkov v okolí Žiliny. *Štud. Zvesti AÚ SAV* 18, 1970, 193–210.
- Považské múzeum 2012* – K. Hallonová/P. Šimko (Zost.): Považské múzeum v Žiline 1942–2012. Žilina 2012.
- Slaná 2013* – A. Slaná: Úprava priestoru pod mohylami vo včasnom stredoveku na severozápadnom Slovensku. *Vlast. Zbor. Považia* 26, 2013, 35–52.
- Šedo 1981* – Šedo, O.: Prieskum archeologických lokalít v okrese Čadca. AVANS 1980, 1981, 283.

Zuzana Staneková